

Liberecké oběti komunistického režimu 50. let 20. století

(projekt)

Zpracovala: Alžběta Smetanová
Ročník: sexta 2010/11
Zadala: PaedDr. Jaroslava Šiftová
Konzultanti: Radomír Smetana
Datum odevzdání: 29. 9. 2010

Obsah

Úvod	3
1. 40. a 50. léta 20. století v Československu.....	4
1.1. Politická situace po roce 1945.....	4
1.2. Parlamentní volby 1946	4
1.3. Únor 1948.....	4
1.4. Komunistický režim v 50. letech a jeho dopad.....	5
2. 50. léta 20. století na Liberecku	5
2.1. Upevňování komunistické vlády.....	5
2.2. Události 50. let na Liberecku	6
3. Projevy komunismu na Liberecku	7
3.1. Boj komunistů proti církvi	7
3.2. Politické procesy.....	9
3.3. Další typy perzekuce.....	10
4. Osudy konkrétních obětí	11
4.1. Mgr. Otakar Raulím	11
4.2. Helena Černoouseová	11
4.3. Růžena Krásná	11
4.4. Marie Mikulecká.....	11
Závěr	12
Použité zdroje.....	13
Přílohy	

Úvod

50. léta 20. století na Liberecku je spjata s budovatelským nadšením, pětiletkami a údernickým hnutím, ale především se vyznačovala omezováním lidských práv a svobod, častými represemi vůči církvi, s politickými procesy a s pronásledováním lidí, jak činných odpůrců režimu, tak prostých občanů. Věznění, zabavování majetku či sjednocování drobných hospodářů do jednotných zemědělských družstev bylo na denním pořádku.

Cílem projektu bylo najít v Liberci a okolí osoby, které zažily padesátá léta 20. století na Liberecku a byly tehdejším komunistickým režimem jakýmkoli způsobem perzekuovány. Práce se zabývá jak konkrétními oběťmi, tak obecně známými procesy a perzekuovanými skupinami.

Rámcem této nejdůležitější části jsou dějiny padesátých let, jak v Libereckém kraji, tak v celém Československu. První kapitola se zaměřuje na poválečnou politickou situaci, na volby v roce 1946 a na únorový převrat. V druhé kapitole jsou podrobněji zaznamenány události padesátých let přímo na Liberecku, nejprve jsou zde však opět zmíněny výsledky voleb, ovšem se zaměřením konkrétně na Liberecko.

Ve třetí kapitole již práce seznamuje přímo s hlavním tématem, a to s oběťmi komunistické perzekuce. Jsou zde uvedeny nejznámější monstrprocesy s osobami nepohodlnými režimu, boje proti církvi i obecně zmíněny jiné způsoby perzekuce.

Čtvrtá kapitola popisuje život čtyř tázaných osob a jejich perzekuci komunisty. Součástí vypracování projektu byla návštěva čtyř občanů Liberce, kteří perzekuci osobně prožili a zajímavě o svých zážitcích poreferovali. V přílohách jsou k nalezení tři přesné opisy výpovědí, čtvrtý dotazovaný si nepřál být nahráván.

1. 40. a 50. léta 20. století v Československu

1.1. Politická situace po roce 1945

Po skončení války v květnu 1945 se Československo stalo tzv. lidově demokratickou republikou. Ne nadarmo získalo tento název; i přes to, že komunismus nebyl zatím v zemi dominantní, postupně se moc komunistů zvětšovala. Tuto skutečnost také potvrzovaly výsledky voleb v roce 1946.

Parlamentní demokracie doznala silné omezení: činnost mohly vyvíjet jen některé politické strany¹ sdružené v Národní frontě². Po znárodnění těžkého průmyslu, bank, dolů a dalších důležitých výrobních odvětví začaly v zemi převládat socializující tendence³.

Většina z povolených stran tehdy měla socialismus ve svém programu. Systém sdružení stran v NF nepočítal s opozicí a koalicí, ale s účastí všech stran ve vládě.

1.2. Parlamentní volby 1946

První poválečné parlamentní volby se konaly 26. května 1946. Nebyly ale již zcela svobodné: částí občanů bylo odepřeno volební právo na základě retribučních dekretů⁴ a počet stran byl taky značně omezen (čtyři strany v českých zemích a čtyři na Slovensku)⁵.

Ve volbách s převahou zvítězili komunisté, kteří dosáhli 40,17% hlasů, 93 mandátů z celkových tří set. V čele vlády, v níž komunisté získali 9 zástupců, stanul Klement Gottwald.⁶

1.3. Únor 1948

KSČ usilovala o stále větší moc: komunisté se snažili o ovládnutí Sboru národní bezpečnosti a armády, organizovali kampaně proti ostatním stranám a začali budovat ozbrojené dělnické sbory (lidové milice)⁷. Využívali roztržitého tehdejších demokratických stran a nerozhodnosti nemocného presidenta Edvarda Beneše.

Dne 20. února 1948 podalo 12 ministrů tří nekomunistických stran demisi, aby si tak vynutili vypsaní nových voleb. Klement Gottwald ale udržel ve vládě těsnou většinu ministrů a mohl tak odmítat výzvy k odstoupení vlády. KSČ stupňovala napětí, pořádala demonstrace, vyhlásila hodinovou generální stávkou a začala hrozit občanskou válkou. Pod tímto nátlakem prezident Beneš podepsal demisi ministrů a souhlasil s rekonstrukcí vlády podle komunistického diktátu.

Komunistický převrat si před lidmi uchoval zdání legality a byl označen jako „parlamentní cesta socialistické revoluce“, i když v době kdy Beneš vyslovil souhlas

¹ Některé agrární strany byly nedemokraticky zakázány. Mezi zbylými stranami bylo KSČ, sociální demokracie, národní socialisté, lidovci, KSS, a slovenská demokratická strana.

² Sdružení politických stran, v řídicích orgánech NF měla KSČ asi 85% zastoupení, dále jen NF

³ P. Čornej a kol.: Kdy, kde, proč a jak se to stalo v českých dějinách, str. 388

⁴ Např. retribuční dekret o potrestání nacistických zločinců a kolaborantů s Němci po druhé světové válce.

⁵ Kronika 20.století 1940-1949, str. 683

⁶ http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_parlamentn%C3%AD_volby_1946

⁷ <http://www.ucebnice-dejepisu.ic.cz/1701-povalecne-ceskoslovensko-zanik-demokracie-1945-1948.php>

s rekonstrukcí vlády v ní již Gottwald neměl většinu. 25. února podali totiž demisi i další dva ministři⁸.

1.4. Komunistický režim v 50. letech a jeho dopad

Po únoru 1948 zasedli ve vládě jen komunisté a jejich přísluhovači. 9. května 1948 bylo Československo prohlášeno *lidově demokratickou republikou*. Prezident Beneš jako výraz nesouhlasu odstoupil ze své funkce a prezidentem se stal Klement Gottwald.

Komunisté začali kopírovat sovětskou praxi: byl zrušen soukromý sektor a v zemědělství nahrazen jednotnými zemědělskými družstvy, bylo znárodněno 95% průmyslu, byly rušeny drobné živnosti. Tak byl omezen svobodný ekonomický vývoj podle nabídky a poptávky, to vedlo k hospodářským problémům. Nato stát provedl r. 1953 měnovou reformu, čímž de facto okradl obyvatele o úspory znehodnocením měny.⁹

Totalitní režim soustavně porušoval lidská práva: v září 1948 byl schválen Zákon o táborech nucené práce¹⁰, komunisty ovládaná Státní bezpečnost (StB) začala zatýkat jak nepřátele, tak pouhé kritiky nového režimu – režim likvidoval své politické odpůrce, náboženské představitele a nekomunistickou inteligenci.¹¹

Zejména v prvních letech po převratu docházelo k inscenovaným politickým procesům¹². Desetitisíce lidí tehdy odešly do emigrace.¹³

2. 50. léta 20. století na Liberecku

2.1. Upevňování komunistické vlády

Výsledky voleb 1948 dopadly na Liberecku vítězně pro komunisty. KSČ se honosila prohlášeními, že Liberecko stálo plně za Gottwaldem. Komunistům se volbami podařilo rozbít na Liberecku téměř všechny strany. Zůstala jen Československá strana lidová, přestože odbor živnostníků navrhl jejím členům rozpuštění a přestup do KSČ. Okresní výbor České strany národně sociální se usnesl na likvidaci všech organizací a složek v okrese. Stejně tak zanikla i sociální demokracie, která dala souhlas se sloučením s KSČ.¹⁴

Z hlediska likvidace občanských sdružení komunisty na tom nebyly o moc lépe ani společenské organizace. Například ze Svazu národní revoluce bylo vyloučeno 41 členů, mezi nimi tzv. Bulířova skupina¹⁵. Komunisté nepřipouštěli, že by něco mohlo fungovat samo o sobě. Slučovali drobné spolky do masových organizací, což mělo přispět k lepší kontrolovatelnosti. Například tělovýchova byla sjednocena jako jednotná organizace pod název „Sokol“ koncem března 1948. K 10. únoru 1949 bylo v Liberci zlikvidováno 168 spolků.

⁸ Kronika 20. století 1940-1949, str. 705; Petr Černej a kol.: Kdy, kde, proč a jak se to stalo v českých dějinách, str. 394; http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Anor_1948.

⁹ P. Černej a kol.: Kdy, kde, proč a jak se to stalo v českých dějinách, str. 388-389.

¹⁰ Zákon 247/48 Sb. O táborech nucené práce; díky němu získali komunisté možnost posílat lidi do pracovních táborů bez soudních procesů.

¹¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bjiny_%C4%8Ceskoslovenska.

¹² Proces např. s Miladou Horákovou či komunistou Rudolfem Slánským.

¹³ <http://www.ucebnice-dejepisu.ic.cz/1702-povalecne-ceskoslovensko-stalinismus-1948-az-1956.php>.

¹⁴ R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 410.

¹⁵ Skupina aktivní při osvobození Liberce po 2. světové válce.

Tisk i rozhlas byly podřízeny těžké cenzuře, která rozhodovala jak o obsahovém zaměření, tak i o nákladu. Vydávání Stráže Severu přešlo pod správu KSČ.¹⁶

1. května 1948 se uskutečnila v Liberci prvomájová manifestace nevidaných rozměrů, kdy dvě hodiny procházel městem pětaticetitisícový průvod. Toho dne bylo přejmenováno všech pět libereckých kin podle názvů spřátelených zemí sovětského bloku.

Volby vypsané na 30. května 1948 přivedly komunisty k obavám z regenerace nekomunistickým stran. Byla tedy vytvořena jednotná kandidátka NF. Na kandidátní listině za liberecký kraj stál na prvním místě ministr Kopecký.

Ze zapsaných voličů odevzdalo v Liberci platný hlas 85,8%. Což bylo částečně kvůli ztrátě volebního práva pro osoby soudně trestané a lidi „vyřazené z veřejného a politického života“. Volby proběhly spořádaně a opět potvrdily, že Liberecko stálo za Gottwaldem.

Znárodňování pozemků pokračovalo, přestože masová propaganda ujišťovala o tom, že „drobný soukromý sektor zůstane zachován“. Počátkem května byl například vytvořen z dvaceti tří malých provozoven „skupinový kombinát“.

V Liberci se začala zvětšovat nespokojenost se zásobováním, která reagovala na každodenní fronty před obchody a věčně prázdné pulty. Od července byly sice zrušeny lístky na tabák, zato však vážly dodávky zeleniny. Aby se utlumila nespokojenost, byl vedle lístkového systému zaveden také volný trh – ovšem za podstatně vyšší ceny.

Kvůli stále rostoucí kritičnosti dělnictva, které bylo hlavní oporou KSČ, byl schválen zákon na ochranu lidově demokratické republiky a zavedeny tábory nucených prací.¹⁷

2.2. Události 50. let na Liberecku

Hlavním problémem těchto let byla ekonomika, o jejím neutěšeném stavu se ale tisk nezmiňoval. Bylo stále více zřejmé, že v plánech poslední pětiletky (1949 – 53) převážil politický pohled nad pohledem ekonomickým. Naše hospodářství se místo očekávané pomoci ekonomicky slabším zemím muselo podřídit nepřilíživě vyspělému SSSR.

Sovětský svaz nám vnutil výstavbu armády, která byla svou velikostí Československu naprosto neúměrná, a přisoudil mu tak roli strojírenské velmoci východního bloku. Rozvíjel se především těžký průmysl, nákladný především na suroviny a energii. Liberecko neoplývá surovinovým bohatstvím, takže zde zůstala zachována orientace na lehký průmysl.

V říjnu 1951 se kvůli mezinárodnímu napětí rozhodla vláda přesunout automobilový průmysl do severních Čech, v Liberci nově vznikly automobilové závody – LIAZ.¹⁸

Špatné hospodářství se promítlo i do zásobování. 26. února 1951 vláda opět zavedla lístky na chléb a moučné výrobky. Příčina ale tkvěla jinde, a tak se v červnu lidé dočkali zdražování potravin, především masa a tuku.¹⁹

Kolektivizované hospodářství bylo v katastrofálním stavu. Krizi v roce 1953 se KSČ rozhodla řešit na úkor občanů měnovou reformou. Peníze byli lidem vyměněny v poměru 5 : 1 do tří set korun, zbytek 50 : 1. Byl zrušen lístkový systém a určeny jednotné maloobchodní ceny.

Tato likvidace úspor občanů vyvolala odpor a dělníci se poprvé v komunistickém režimu rozhodli ke stávkám. V různých městech po celých Čechách nespokojenost přerostla

¹⁶ R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 411.

¹⁷ R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 413-414.

¹⁸ R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 419.

¹⁹ R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 420.

ve veřejné protivládní demonstrace, které pak byly razantně potlačeny. I v Liberci se lidé postavili na odpor. Například v libereckém železničním ústředí se postavili zaměstnanci proti převodu u plateb za nevybranou dovolenou.²⁰

Nepodařilo se splnit první pětiletku, a tak musely být vypracovány jednoleté vyrovnávací plány a KSČ vyhlásila nový kurs. Těžký průmysl byl omezen, a výroba se začala soustřeďovat na zemědělství a spotřební výrobky.

Zlepšilo se i zásobování: v obchodech se objevily první ledničky a televizory. Ve městě se přestalo jenom bourat a začalo se také stavět. Do Jablonce vedla tramvajová linka, budoval se brigádnicky např. městský stadion nebo se zvelebovala botanická a zoologická zahrada.

V polovině padesátých let se zdály největší potíže zažehnány, ale krize se začala objevovat v politice. Referát presidenta Antonína Novotného zveřejnil tajný Chruščovův referát o Stalinových zločinech, který přivodil všeobecné vystřízlivění a dal do pohybu celou společnost. Z lidí spadl strach a mnozí po dlouhé době začali vyslovovat otevřeněji své názory. Nekomunistické strany, které dosud nevyvíjely skoro žádnou činnost, začaly s nábory nových členů. Lidé začali mluvit o obrodě a demokratizaci. Mezi inteligencí národa, která nejvíce nesla devastaci národního hospodářství i duchovních hodnot, začala kritika stalinismu přerůstat v kritiku komunistické ideologie.²¹

Souhlas veřejnosti s politikou KSČ mělo zajistit zvyšování životní úrovně, snížení cen, které se konečně týkalo i potravin a zkrácení pracovního týdne. Byly zavedeny samoobsluhy, na Liberecku byla první otevřena na rohu Šaldova náměstí a Sokolské třídy.

Na konci padesátých let se objevovaly dvě protichůdné tendence. Na jedné straně upevňování totality a na druhé straně se otevřely možnosti, kterých dokázala využít především nová generace.²²

3. Projevy komunismu na Liberecku

3.1. Boj komunistů proti církvi

Duchovenstvo římskokatolické církve se po válce přihlásilo k budování státu a bylo přesvědčeno, že lidově demokratický režim nebude překážkou pro činnost církve a náboženský život. Pozemková reforma z roku 1947, při níž měla být komunisty zabavena velká část církevní půdy, nebo zestátnění školství zákonem o jednotné škole, kterým měly být zrušeny církevní školy, tomu však nenasvědčovalo.

Komunisté sice formálně schvalovali svobodu vyznání, ale působnost církví téměř zakazovali a požadovali její nevměšování do politického života.

Boj proti církvi se rozjížděl pomalu, protože komunistická strana nechtěla nic uspěchat. Naproti tomu sledování řadových věřících začalo již mnohem dříve. Byly zřízeny tzv. Akční výbory NF, které prováděly čistky nepohodlných věřících jak např. ve školství, tak i na vědeckých pracovištích. Komunisti likvidovali církevní tisk, katolické organizace, zejména

²⁰ R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 422.

²¹ R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 423.

²² R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 426.

pak ty, které měly co dočinění s výchovou. Zanikla taky katolická tělovýchovná jednota Orel.²³

Komunisté chtěli oddělit církve od Vatikánu a vytvořit národní katolickou církev. V polovině dubna KSČ vytvořilo církevní a náboženskou komisi a byla zahájena tzv. Katolická akce, jež měla vnést rozkol mezi kněží a dosáhnout, aby spolupracovali s komunisty. Tento záměr byl maskován důrazem na úlohu duchovních v boji za světový mír.

Liberec patřil pod litoměřickou diecézi, kterou spravoval ThDr. Štěpán Trochta. Trochta se snažil o co nejvstřícnější postoj vůči vládě, kterou ale podkopávala nedůvěryhodnost komunistické vlády, která systematicky porušovala dohody, neplnila sliby a zvyšovala den ode dne své požadavky.

Arcibiskup Josef Beran vydáním pastýřského listu²⁴ předznamenával otevřenou roztržku s komunistickým režimem. Jelikož veškeré jednání mezi církevními hodnostáři a politickými představiteli skončilo nezdarem, rozhodla se KSČ koncem dubna 1949 k otevřenému boji. V tisku proběhla masivní kampaň proti katolické církvi. Stráž Severu psala o nutné potřebě dohody mezi církví a politickým vedením kvůli údajnému využívání kostelů jako politických tribun ke štvání proti státní moci. 10. června 1949 bylo svoláno shromáždění katolických kněží propagujících loajalitu s KSČ s cílem zamezit vlivu protivládně orientovaných církevních hodnostářů na nižší duchovenstvo. Spor byl vyhrocen papežem, který schválil tzv. exkomunikační dekret, který ustanovoval vyhoštění všech katolíků, kteří by byli jakkoliv zapojeni do komunistické strany či její propagace.

Exkomunikační dekret odstartoval řadu represí proti katolickému duchovenstvu. Byl schválen zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, podle něhož měli být kněží honorováni podle složeného slibu. Církevní tajemníci kontrolovali kázání a sledovali duchovní na každém kroku. Kněží byli vysíláni na politická školení a bylo sledováno jejich chování. Dříve samostatné církve byly podřízeny státu (např. Československá církev).

V noci na Velký pátek z 13. na 14. dubna 1950 začala přepadovým způsobem Akce K, jejíž druhá etapa pokračovala v noci z 27. na 28. dubna: soustředování všech mužských řádů do devíti klášterů a zároveň násilné obsazení a následná likvidace ostatních klášterů složkami StB. Stejná akce proběhla také u ženských řádů a klášterů: většina jeptišek byla soustředěna do kláštera v Klášterní ulici, milosrdné sestry sv. Kříže do kláštera v Turnově.²⁵ Následkem této akce byly mimo jiné obrovské škody na kulturním dědictví národa: mnohé klášterní stavby byly ponechány k chátrání, byl rozkraden cenný majetek církve a byla zničena celá řada vzácných rukopisů z knihoven.²⁶

Likvidace klášterů nepříznivě ovlivnila životy několika set mladých lidí ze slabších sociálních skupin, kteří studovali v klášterních školách. Vyklizené kláštery převzala státní správa, velkou část pak dostala armáda.²⁷

Ve stejném období se také uskutečnila akce P, což bylo násilné převedení řecko-katolické církve na pravoslaví. V Liberci bylo několik desítek lidí tohoto vyznání. Na pravoslaví byl vysvěcen kostel sv. Kříže na Malém náměstí v září 1952.

²³ http://cs.wikipedia.org/wiki/Pron%C3%A1sledov%C3%A1n%C3%AD_katolick%C3%A9_c%C3%ADrkve_v_%C4%8Ceskoslovensku.

²⁴ Pastýřský list s názvem „Arcibiskupe, nemlč, nesmíš mlčet“, který se Beran roku 1949 pokusil přečíst v katedrále a jenž odsuzoval komunistický režim.

²⁵ R. Karpaš a kol.: Stalo se na severu Čech 1900/2000, str. 97.

²⁶ http://cs.wikipedia.org/wiki/Akce_K.

²⁷ http://totalita.cz/cirkev/cir_05.php.

Vyvrcholením bojů proti církvi byly procesy s církevními hodnostáři. Štěpán Trochta, přestože zastával názor že je nutná dohoda s vládou i za cenu ústupků, byl držen od roku 1950 v domácím vězení, v roce 1954 zatčen a ve vykonstruovaném procesu odsouzen k pětadvaceti letům vězení. O šest let později byl amnestován.

Několik vysokých hodnostářů, mezi nimi i arcibiskup Josef Beran, bylo pod silnou ochranou a v naprosté tajnosti vězněno v Liberci - Růžodole I – ve vile na konci Nové ulice u letiště. Beran byl trápen hladou, v noci buzen světlem a sestry dominikánky, které s nimi byly také vězněny, byly nuceny ke spolupráci s StB.²⁸ Ve vězení strávil celkem 14 let. V šedesátých letech papež jmenoval Berana kardinálem a protože mu nebylo dovoleno odjet zpět do vlasti, jako jediný Čech byl pohřben ve vatikánské bazilice Sv. Petra.

Katolická akce nakonec nepřinesla výsledek, jaký byl od ní očekáván a nepodařilo se realizovat vizi národní církve. Komunisté sice ovládli církev mocensky, nikdy ale duchovně.²⁹

3.2. Politické procesy

Stupňující se politický nátlak vyústil ve vykonstruované monstrprocesy. Nejznámější proces namířený proti představitelům nekomunistických stran skončil popravou Milady Horákové a několika dalších osob. Podobné procesy následovaly i v dalších krajích, mezi nimiž byl i kraj Liberecký.

První monstrproces se konal 18. – 21. července 1950, mezi jehož šestnácti obžalovanými byli i čtyři Liberečané (Emil Weiland, Jaroslav Kolín, Růžena Košková, později vdaná Krásná a Miloslav Eminger). Soud se konal v Lidových sadech jako veřejné přelíčení. Pracující zájemci si mohli na proces koupit vstupenky a přicházeli stovky provolání žádajících co nejtvrdí tresty – vytvořila se davová psychóza.³⁰

22. července stanulo před soudem 29 „nepřátel republiky“ z Jablonecka, kteří byli po čtyřech dnech přelíčení odsouzeni k vězením od 12 do 25 let. Nad dalšími „velezrádci“ z Varnsdorfu byl vynesena rozsudek 16 trestů doživotí a další 9 až 25 roků. Dalším naprosto vymyšleným procesem bylo odsouzení pana Otakara Raulíma.³¹

Další kolo politických procesů proběhlo následující rok. 17. května 1951 stanula před státním soudem v Liberci tzv. Krysličkova teroristická organizace, která měla údajně chystat bombu pod prvomájovou tribunu a výbuch v krajském sekretariátě a v krajské politické škole. Kvůli předčasnému výbuchu v uličce u Novostavby byl zabit Josef Kryslička a ostatní byli obžalováni z usilování o zvrát v lidově demokratickém režimu jakožto členové spiklenecké organizace. Odsouzení bylo dohromady 6 lidí v rozsahu od 11 do 20 let žaláře, mezi nimi i lékař Jan Štolc, který údajně uvězněným napomáhal. Všem bylo konfiskováno jmění, dostali peněžní trest a byli zbaveni občanských práv. Obžalovaní přiznali vinu a projevili lítost. Proces proběhl ještě o čtyři roky později, kdy bylo po dodatečném nalezení trhavin odsouzeno dalších několik libereckých občanů.

1. února 1952 skončilo přelíčení s „pětičlennou tlupou špiónů“ z jilemnického okresu. Stejně tak byli 27. června odsouzeni funkcionáři Junáka, jimž bylo řečeno, že Junák je: „Skautská organizace kosmopolitního typu, která na oko vychovává mládež k lásce k přírodě,

²⁸ R. Karpaš a kol.: Stalo se na severu Čech 1900/2000, str. 100.

²⁹ R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 416.

³⁰ O tomto procesu více viz příloha č. 5.

³¹ O tomto procesu více viz příloha č. 1.

*ale ve skutečnosti ji odvádí od třídního boje*³². Byli obviněni, že se nesmířili s koncem Skauta a s nástupem pokrokového Pionýra. Ze sedmi obžalovaných byl jen jeden zproštěn obžaloby a dva vyvázli s podmínkou. Podle jednoho z obžalovaných byla jediná ilegální činnost to, že zorganizovali setkání, na němž si rozebrali literaturu rozpuštěného Junáka pro případ jeho obnovení.

8. – 10. července 1952 se konal proces s libereckou odnoží tzv. zelené internacionály, protisovětské organizace. Všech dvanáct obžalovaných bylo označeno za „velezrádce“ a deset z nich bylo potrestáno. Bývalý továrník Josef Plecháč dostal doživotí, stejně tak Bohuslav Štír, ostatní mezi 18 a 25 lety.

Liberecký krajský soud odsoudil 12 bývalých sociálních demokratů, kteří odmítli v roce 1948 vstoupit do KSČ. Mnohaleté tresty dostali za to, že udržovali vzájemné vztahy a čekali na vhodnou příležitost k znovu založení strany.

Po únoru 1948 bylo v kraji celkem řešeno 3 646 případů, z toho 681 vysloveně politických. Vysokými tresty neskončily jen v šestadvaceti případech.

Byla vytvořena stranická komise KSČ, která měla za úkol revizi procesů. Přesto bylo už předem dohodnuto, že se rozsudky nijak zásadně nezmění. Po konzultacích s Moskvou byly tresty zmírněny jen každému čtyřicátému.

Těžkosti odsouzených po návratu z vězení ani zdaleka nekončili. Měli problém najít si práci i jako podřadní zaměstnanci a většina z nich svou kvalifikaci už nikdy nevyužila.³³

3.3. Další typy perzekuce

Kromě politických důvodů byly lidé souzeni i za tzv. hospodářské delikty. Rozsudky se vynášely např. i nad neplniči zemědělských dávek. Příkladem je proces se čtyřmi „kulaky“ z Václavic, kteří nezajistili dost krmiva pro dobytek a neobdělali pozemky. Jejich majetek propadl státu a jejich rodiny se musely vystěhovat z Libereckého kraje.

V roce 1954 proběhl v Liberci proces s neplniči povinných zemědělských odvodů, jejichž výši často určovali naprostí neoborníci, kteří nedokázali přihlídnout ani k nezákladnějším přírodním podmínkám (např. nemožnost pěstovat určitý druh plodiny v klimatických podmínkách nacházejících se na Liberecku).

Dalším příkladem je uvěznění několika zemědělců (Douša, Šulc) v Albrechticích na Frýdlantsku, kteří se odmítli zúčastnit prací v rámci tzv. pracovní povinnosti při obdělávání půdy a ještě vedli údajně „podvratné řeči“.

Byly rušeny některé školy, například uměleckoprůmyslová škola v Jablonci n.N., sklářské školy v Novém Boru a Kamenickém Šenově, a to v souvislosti s útlumem bižuterního a sklářského průmyslu a posilováním úlohy těžkého průmyslu. Při tažení proti měšťáckému vkusu byla málem zlikvidována „šperkárna“ v Turnově.

Režimu nepohodlní občané, například křesťané byli často sledováni příslušníky bezpečnosti, při každé příležitosti kontrolováni a obtěžováni.³⁴

Cílem perzekucí byli např. také trampové, kteří svůj volný čas trávili relativně svobodně v Jizerských horách, což komunistům vadilo. Docházelo k přepadením trampských osad a k častým kontrolám trampů příslušníky SNB s StB.³⁵

³² R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 417.

³³ R. Karpaš a kol.: Kniha o Liberci, str. 417-418.

³⁴ Viz příloha č. 7.

³⁵ P. D. Vinklát: Kronika trampingu v Jizerských horách, str. 59.

4. Osudy konkrétních obětí

V práci se nachází svědectví čtyř osob – Mgr. Otakara Raulíma, Heleny Černohousové, Růženy Krásné a Marie Mikulecké – a příběhy jejich rodin či přátel stíhaných komunisty v padesátých letech.

Raulím Otakar o svém osudu poutavě vyprávěl přímo na Konfederaci politických vězňů, která sdružuje oběti komunismu. Helena Černohousová, stejně tak jako Marie Mikulecká, je dlouholetá známá rodiny, takže se obě laskavě uvolily ke sdělení svých příběhů. Díky patří také Růženě Krásné, která si celé své povídání předem připravila a poskytla další materiály.³⁶ Krásná je přítelkyně babičky studentky Podještědského gymnázia Terezy Krausové.

Dnes již nežije mnoho osob, které prožily dobu raného komunismu jako dospívající nebo dospělí a ještě méně osob, které by na toto období měly pěkné vzpomínky. Mnoha lidem zanechal komunistický režim rány na duši dodnes. Jiní se s minulostí vyrovnali a naučili se s ní žít navzdory otrěsným vzpomínkám.

4.1. Mgr. Otakar Raulím

Otakar Raulím, rodák z Liberce, je dlouholetým členem Konfederace politických vězňů a v tuto chvíli této organizaci předsedá. Komunistickou perzekuci v padesátých letech zažil, když byl vězněn 14 roků a 4 měsíce v komunistických vězeních, ve Valdicích a v Leopoldově.³⁷

4.2. Helena Černohousová

Helena Černohousová se narodila 28. března 1930 v obci Břehy u Mladé Boleslavi. Komunisté její rodině sebrali pole a stále se snažili dostat ji a jejího manžela do jednotných zemědělských družstev, což se jim ale nikdy nepovedlo. Její manžel, František Černohous byl kvůli tehdejšímu režimu na dva měsíce ve vězení.³⁸

4.3. Růžena Krásná

Růžena Krásná, téměř devadesátiletá čiperná paní, podala svědectví o deseti a půl letech strávených ve vězení kvůli komunistickému režimu a tehdejší perzekuci, za svou odbojovou činnost, kterou vykonávala v prvních dvou letech po převratu v roce 1948.³⁹

4.4. Marie Mikulecká

Marie Mikulecká se narodila v Jižních Čechách - v Budějovicích a sama perzekuci neprožila. Vyprávěla o svých známých, rodině, především pak o otci, který měl v padesátých letech živnost s výrobou a opravou obuvi (od r. 1930). Při svém vzpomínání vyprávěla nejen o padesátých letech, ale i o době pozdější, která ale taky výstižně osvětluje, jak to vypadalo v českých zemích za dob komunismu.⁴⁰

³⁶ Viz příloha č. 8 a 9.

³⁷ Viz příloha č. 1 a 2.

³⁸ Viz příloha č. 3 a 4.

³⁹ Viz příloha č. 5 a 6.

⁴⁰ Viz příloha č. 7

Závěr

50. léta v Československu poznamenala celou společnost a osudy konkrétních lidí. Monstrprocesy, v nichž bylo odsouzeno mnoho lidí k trestům smrti, mnohaletému vězení nebo finančním sankcím, se nevyhnuly ani Libereckému kraji. Dnes už většina lidí pamatujících tuto dobu nežije, a proto je nutné hledat v písemných materiálech, literatuře a jiných podkladech dokumentujících tuto dobu. Přesto i po dlouhém čase, který od padesátých let uběhl, mezi námi stále žijí pamětníci, kteří jsou ochotni o svých osudech vyprávět.

Osudy čtyř pamětníků v této práci ukazují na rozdílnost osudů jednotlivých osob. Růžena Krásná byla vězněna kvůli členství v jiné straně než komunistické, kvůli osobnímu odboji proti komunistickému režimu a údajné protistátní činnosti.

Stejně tak Otakar Raulím byl vězněn z politických důvodů. Ve vymyšleném procesu byl souzen jako údajný agent cizí mocnosti a špión. Oba byli nazváni „nepřáteli lidově demokratického režimu“.

Rodina Marie Mikulecké byla perzekuována kvůli jejich víře. Rodinným příslušníkům bylo zamezeno např. provozovat živnost nebo studovat.

Helena Černohousová a její manžel byli samostatně hospodařící rolníci, kteří odmítli vstoupit do družstva a z toho důvodu byli vystaveni různým postihům a věznění.

Popsané osudy potvrzují to, co v dnešní době víme o událostech 50. let. Je potřeba tyto vzpomínky uchovávat, protože žijících přímých účastníků ubývá. Ani jejich nejbližší příbuzní často mnoho nevědí, jak bylo zjištěno při rozhovorech s pěti potomky některých, již zemřelých obyvatel Liberecka, kteří byli v 50. letech věznění a perzekuováni.

Prostudované materiály a rozhovory s účastníky politických procesů poskytly zpracovatelce projektu mnoho námětů k zamyšlení nad novodobými dějinami Československa a České republiky. Od popisovaných událostí sice uplynulo více než 50 let, přesto však mají naší společnosti stále co říct. Je více než důležité, aby se dnešní mladí lidé dozvěděli o této době co nejvíc, aby k podobným věcem už v budoucnosti nedocházelo.

Použité zdroje

Literatura:

- ČERNĚJ, P. a kol. *Kdy, kde, proč & jak se to stalo v českých dějinách*. Praha: Reader's Digest Výběr, spol. s.r.o., 2001. ISBN 80-86196-33-X
- HEJL, V. *Zpráva o organizovaném násilí*. Praha: Univerzum, 1990. ISBN 80-85207-01-X
- KARPAŠ, R. a kol.: *Kniha o Liberci*. Liberec: Dialog, 2004. ISBN 80-86761-13-4
- KARPAŠ, R. a kol.: *Stalo se na severu Čech 1900/2000*. Liberec: Nakladatelství 555, 2001. ISBN 80-86424-17-0
- TIGRID, P. *Kapesní průvodce inteligentní ženy po vlastním osudu*. Praha: Odeon, 1990. ISBN 80-270-0149-4
- VINKLÁT P. D. *Kronika Trampingu v Jizerských horách 1934-2004*. Liberec: Knihy 555, 2004. ISBN 80-86660-09-5
- Kronika 20.století 1940-1949*. Praha: Fortuna Libri, 2007. ISBN 978-80-7321-344-2
- Kronika 20.století 1950-1959*. Praha: Fortuna Libri, 2007. ISBN 978-80-7321-345-9

Internetové stránky:

- http://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%9Anor_1948
- http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensk%C3%A9_parlament%C3%AD_volby_1946
- http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Bjiny_%C4%8Ceskoslovenska
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Akce_K
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Pron%C3%A1sledov%C3%A1n%C3%AD_katolick%C3%A9_c%C3%ADrkve_v_%C4%8Ceskoslovensku
- <http://www.ucebnice-dejepisu.ic.cz/1701-povalecne-ceskoslovensko-zanik-demokracie-1945-1948.php>
- <http://www.ucebnice-dejepisu.ic.cz/1702-povalecne-ceskoslovensko-stalinismus-1948-az-1956.php>
- <http://totalita.cz/cirkev/cir.php>
- <http://totalita.cz/pik/pik.php>
- <http://totalita.cz/proc/proc.php>